

י"ז י"ח: וְכָתַב לוֹ - הטעם מלעיל בכ"ף*.

י"ז י"ט: עָמּוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמוּ באל"ף.

וְקָרָא בּוֹ - הטעם מלעיל בקו"ף*.

י"ז כ': הוּא וּבָנָיו - יש להזהר שלא להבליע את תיבת הוּא בשורוק שאחריה, וישמע שקורא עַל מַמְלַכְתּוֹ וּבָנָיו. וכן הוא להלן י"ח ה'.

י"ח ג': מָאֵת - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מַת.

הִזְלַע - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

י"ח ד': דִּגְגָךְ, תִּירֶשֶׁךְ, צֶאֱנֶךְ - השוואים נעים.

י"ח ה': מְכַל־שְׁבִטֶיךָ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מְכַל שְׁבִטֶיךָ.

י"ח ח': מִמְכְּרָיו - המ"ם רפה, ובשווא נח*.

י"ח י': מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבִתּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים מַעֲבִיר-בְּנוֹ וּבִתּוֹ.

י"ח י"א: וַיִּדְעֻנִי - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

י"ח י"ב: כָּל-עֲשֵׂה - הטעם מלעיל בעי"ף*.

י"ח י"ג: עָם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָם באל"ף.

י"ח י"ד: מַעֲנִים - הנו"ן הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים מַעֲנִים בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט*. וכן הוא בדלי"ת שלהלן כ"א ב': וּמִדְּדוֹ.

וְאֶל-קֶסָמִים - הסמ"ך בשווא נע.

נִתַּן לָךְ - הטעם מלעיל בנו"ן*. וכן הוא להלן י"ט ח': וְנָתַן לָךְ.

י"ח י"ט: הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע - תיבת הָאִישׁ מוטעמת בפשטא ולא בקדמא*.

אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר-לֹא יִשְׁמַע.

י"ח כ"א: דְּבָרָךְ - הבי"ת בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

י"ט א': וּבִבְתִּיהֶם - יש אומרים שהבי"ת הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח*.

וּבִבְתִּיהֶם - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק*.

י"ט ג': יִנְחִילָךְ - הלמ"ד בשווא נע.

י"ט ה': וְנִדְחָה - הדלי"ת דגושה, ובשווא נע, והוא לשון הסרה והרחקה. והקורא וְנִדְחָה ברפה ושווא נח משנה משמעות ללשון הדפה ודחיפה*.

י"ט ו': מִתְמָוֶל - התי"ו בדגש, והשווא נע.

י"ט ח': גִּבְלָךְ - הלמ"ד בשווא נע*.

נִשְׁבַּע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן^{טו}, שאם לא ישמיעה משנה משמעות, שישמע שקרא נִשְׁבַּע בה"א מלשון שבי, שהרי הה"א אינה נשמעת^{טז}.

אֶת-כָּל-הָאָרֶץ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת-כָּל הָאָרֶץ.

י"ט ט': לֹא-הָיָה אֶתְּךָ אֶל-לִהְיֶה וּלְלַכֵּת בְּדִרְכָּיו כָּל-הַיָּמִים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת בְּדִרְכָּיו, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר* שבתיבת אֶל-לִהְיֶה, שאם לא יטעים כראוי ישמע שהמצווה היא לאהוב את ה', ולא מפורש עד מתי, וללכת בדרכיו כל הימים, בעוד שפירושו שיאהבו את השם וגם ילכו בדרכיו, כל הימים.

שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק, התנועה היא תנועה קטנה. וכן בתנועות שורוק-קובוץ, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, התנועה היא תנועה גדולה, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, מנוקד בקובוץ, והתנועה היא תנועה קטנה.

ויש מקומות שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחרי החיריק או וי"ו אחר השורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, כיון שהתיבה היתה ראויה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, אלא שבכתיב התורה פעמים רבות כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא כמו הכללים, ולכן נכתב חיריק חסר ללא יו"ד או שורוק ללא וי"ו, אע"פ שראוי היה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, וכיון שעל פי הכללים ראוי היה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, לכן השווא שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחת שי על תיבת נִבְחִי בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת לֵלֶאת (שמות כ"ו ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוצי חקירה ב'). והדרסים מיוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביאו במנחת שי שמואל א' ז' ז') שכתב שגם כאשר התנועה גדולה נכתבת בכתיב חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה*.

^{טו} ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד: אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אשר נשבע ה' ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכלול ע"ב ע"ב, המנהיג הל' תפילה סי' ל"ח, טור או"ח סי' ס"א. וכו' בשו"ע שם סוף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^{טז} לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^ח יש אומרים (רש"י, אבן עזרא, ספורנו, וחזקוני בפירוש הראשון) שתיבת מִמְכְּרָיו הכתובה כאן היא מלשון מִמְכֵּר (כמו: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכֵּר לַעֲמִיתְךָ), ופירושו לבד מה שמכרו האבות, ולפי זה המ"ם הראשונה אינה מ"ם השימוש, והמ"ם השניה רפה כדין.

ויש אומרים (רשב"ם, חזקוני בפירוש השני, והובא באבן עזרא), שתיבת מִמְכְּרָיו הכתובה כאן היא מלשון מִכֵּר (כמו: אִישׁ מֵאֵת מִכְּרוֹ, אֵל תִּקְחוּ קֶכֶף מֵאֵת מִכְּרִיכָם), והמ"ם הראשונה היא מ"ם השימוש. ואע"פ שאחר מ"ם השימוש תמיד יבוא דגש (שהרי מ"ם השימוש היא במקום תיבת מן, ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן החסרה), יש תיבות הפותחות בשווא, היוצאות מן הכלל, שהאות שאחר מ"ם השימוש רפה בהן, כגון: מִלְמַעְלָה, מִקְצָה.

^ט כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^י הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא. כאן טעו בזה גם בכמה דפוסים, וכבר כתבו אור תורה ומנחת שי שיש להטעים כאן בפשטא ולא בקדמא.

^{יא} משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת וארא תשע"ה הערה י"ב.

^{יב} ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה ט"ז.

^{יג} לשון הסרה והרחקה שורשו נדח. ולשון הדפה ודחיפה שורשו דחה.

^{יד} הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח.

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק, התנועה היא תנועה גדולה, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו

הרי"ש בפתח – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"א ס"ג ס"ד ס"ז ס"ז, א"א א"ג
א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג^{כז}.

י"ז י"ח: **מלפני הפהגנים** / (מלפני הפהגנים)

בטפחא מרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד
א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן,
ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב אור תורה ומנחת שי.

במרכא טפחא – בכתבי היד: א"א א"ה א"ז. ~ ובדפוס: מק"ג.

י"ט ו': **קייחם** / (כ"י יחם) / (כ"י יחם)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
ס"ח. ~ ובדפוס: ברויאר.

במונח – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו
א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג,
קורן.

במרכא – בדפוסים: מק"ג, רא"פ.^{כז}

לא שגא / (לא־שגא)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, א"א א"ה א"ו א"ז א"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג,

י"ז: ולא יספד לעשות פדךר הָרַע הָזֶה. דברים י"ט כ': ולא יספד לעשות עוד פדךר הָרַע הָזֶה.

^{כז} ובגליון ציין שכן מנוקד במונח, ובהללי מנוקד הָרַע במקף. ואכן בכ"י ס"א
מנוקד הָרַע בפתח, ונמסר עליו במסורה "בהללי הָרַע", וכן ברשימת חילופי
מונח והללי הנמצאת בסוף כ"י זה מופיע חילוף: "במונח הָרַע בהללי הָרַע".

^{כח} נראה שיש סימני מחיקה של מרכא טפחא, שתוקן לטפחא מרכא.

^{כז} וכתב ברויאר (כתר ארס צובה והנוסח המקובל עמוד 54, רשימת הנוסח ומקורותיו) שנראה
שמחמת הדמיון בין המתג למרכא בכתבי היד, היו שהטעימו כ"י יחם במרכא
במקום קייחם במתג, ומחמת כן ביטלו את המקף, וכיון שע"פ כללי הטעמים
אין ראוי לבוא מרכא לפני זרקא, אלא מונח, בשלב יותר מאוחר הומר המרכא
למונח, ומזה הגיע הנוסח שמטעים כ"י יחם במונח.

אך באמת מציאות הספרים מוכיחה שלא כדבריו, שהלא אין כתבי יד
המטעימים כאן במרכא, וכנראה ההטעמה במונח היא ע"פ שיטות שונות של
בעלי מסורה, וההטעמה במרכא בדפוס מק"ג היא טעות ודאית נגד חוקי
הטעמים ונגד מציאות כל הספרים.

^{כז} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם לא־שגא במקף.

^{כח} ובכתבי היד ס"ה א"י מוטעם לא־שגא במונח ומקף יחד, ויתכן שהטעימו כן
לרמז על מחלוקת הספרים בהטעמת תיבות אלו. וכן בכ"י ט"ח מוטעם לא־
שגא במונח ומקף יחד, אך שם ניכר שהמקף הוא הוספה מאוחרת יותר,
וכנראה היה מי שרצה לתקנו מנוסח המונח לנוסח המקף.

^{כט} כתב רד"ק במכלול (קפ"ג ע"א) שכשכתוב "דָם נָקִי", הדל"ת מנוקדת בקמץ,
וכשכתוב "דָם הַנָּקִי" בה"א הידיעה לפני תיבת נָקִי, הדל"ת מנוקדת בפתח.
והטעם לזה, משום שאם מנוקד דָם נָקִי בפתח, יש כאן סמיכות, ופירושו
דָם של אדם נָקִי. ואם מנוקד דָם נָקִי בקמץ, אין כאן סמיכות, אלא תואר,
ופירושו דָם שהוא נָקִי. והכלל בה"א הידיעה הבאה לפני תואר, שתבוא ה"א
הידיעה גם בתיבת התואר וגם בתיבת המתואר (כגון: הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה. אמנם,
ככל כלל, גם לכלל זה יש יוצאים מן הכלל, וכמו שכתב רד"ק במכלול מ"ב ע"ב), ולכן כשכתוב "דָם
הַנָּקִי" שבאה ה"א הידיעה רק לפני תיבת "נָקִי", ולא לפני תיבת "דָם", מוכח
שאינן כאן תואר אלא סמיכות, ולכן הדל"ת צריכה להינקד בפתח. ולכן כאשר
כתוב הָדָם הַנָּקִי (דברים כ"א ט') בה"א הידיעה לפני שתי התיבות, מנוקד הָדָם
בקמץ, משום שאז הוא אכן תואר.

^ל מחלוקת הספרים כאן אם הניקוד הוא דָם בקמץ או דָם בפתח, היא מחלוקת
במשמעות אם יש כאן סמיכות או לא, שאם הדל"ת מנוקדת בפתח, יש כאן
סמיכות, ופירושו דָם של אדם נָקִי. ואם הדל"ת מנוקדת בקמץ, אין כאן
סמיכות, אלא תואר, ופירושו דָם שהוא נָקִי (וראה עוד בהערה לעיל).

ואף שברוב מובהק של הספרים, ובכללם הספרים המדויקים, מנוקד כאן
דָם נָקִי בקמץ, דהיינו שהדָם נָקִי, מ"מ בתרגומים המדויקים מתורגם כאן "דָם
נָקִי" בפתח, ולפי זה הפירוש הוא דָם של אדם נָקִי. אמנם אין זו קושיא, משום

רא"פ, לטריס, גינצבורג^{כז}, קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ז ס"ח ס"י ס"א ס"ב א"ב א"ד א"ז א"ט. ~ ובדפוסים:
רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^{כח}.

י"ט י': **דָם נָקִי** / (דָם נָקִי)

הדל"ת במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב
א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין
הקורא. ~ וכן כתב רד"ק^{כט}.

הדל"ת בפתח – בכתבי היד: ס"ה ס"ג, א"ג א"ה א"ו א"ט. ~ ובדפוסים:
מק"ג, רא"פ, לטריס.^ל

כ' ו': **אֲשֶׁר־נָטַע** / (אֲשֶׁר נָטַע)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
ס"ח. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.
~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים^{לא}.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"ז, א"א א"ד א"ז א"ח א"ט.
~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין
הקורא בשם מחצית מהספרים^{לא}.^{לב}.

שדרך התרגום לתרגם את פירוש את הענין ולא רק את פירוש המילים, והרי
כשכתוב שהדָם הוא נָקִי, אין פירושו שהדָם עצמו נָקִי, דהיינו שאינו מלוכלך,
אלא פירושו שהדָם נָקִי כיון שבעל הדָם נָקִי מחיוב מיתה, ולכן מתורגם דָם
נָקִי בפתח, שבזה מבואר שכשכתוב שהדָם הוא נָקִי פירושו שבעל הדָם נָקִי
(ובתרגומים הפחות מדויקים אכן מנוקד דָם נָקִי בקמץ, משום שיש מקומות המדפיסים תיקנו את נוסח התרגום ע"פ
נוסח המקרא, וכמו שמצאנו במקומות נוספים (ראה למשל בגליון פרשת תזריע-מצורע תשע"ה הערה י"א)).

ומטעם זה מצאנו גם לגבי מנשה שיש מקומות שכתוב ששפך דָם נָקִי בקמץ
(מלכים ב' כ"א ט"ז: וְגַם דָם נָקִי שִׁפְךָ מִנְּשָׁה הָרְבִּיּא מֵאֵל מַלְכִּים ב' כ"ד ד': וַיִּמָּלֵא אֹת יְרוּשָׁלַם דָם נָקִי), והיינו
שהדָם היה נָקִי, ויש מקומות שכתוב ששפך דָם הַנָּקִי בפתח (מלכים ב' כ"ד ד': וְגַם
דָם הַנָּקִי אֲשֶׁר שִׁפְךָ), והיינו שבעל הדָם היה נָקִי, משום שעניינם אחד, שהרי גם אם
הדָם נָקִי פירושו שהוא נָקִי משום שבעל הדָם נָקִי מחיוב מיתה.

ומכל מקום, אף שפירושם שווה, המשנה וקורא דָם נָקִי בפתח במקום דָם
נָקִי בקמץ, או להיפך, שינה משמעות, משום שיש מקומות שהפסוק מנקד
בקמץ וכתוב בזה שהדָם הוא נָקִי, ויש מקומות שמנקד בפתח וכתוב בזה
שהדָם הוא נָקִי, ואף שגם כשכתוב שהדָם היה נָקִי הביאור הוא שבעל הדָם
היה נָקִי, מכל מקום מה שהפסוק כותב הוא שהדָם היה נָקִי, ויוצא ששינה
וקרא את פירוש הפסוק, במקום את דבריו הפסוק, והרי זה דומה לקורא "דָם
של אדם נָקִי" במקום "דָם שהוא נָקִי", שאף שביאורם שווה, שינה את דבריו
הפסוק.

^{לא} בעין הקורא כתב: אֲשֶׁר בָּנָה אבל אֲשֶׁר־נָטַע אֲשֶׁר־אַרְשׁ פליגא בחציים
באזלא.

והיינו, שבפסוק מי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ (כ' ה'), מוטעם בכל הספרים
אֲשֶׁר בָּנָה בקדמא, אך בפסוק וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם (כ' ו'), ובפסוק וּמִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה (כ' ז'), חלוקים הספרים, בחציים מוטעם אֲשֶׁר־נָטַע,
אֲשֶׁר־אַרְשׁ, במקף, ובחציים מוטעם אֲשֶׁר נָטַע, אֲשֶׁר אָרַשׁ, בקדמא.

^{לב} וכתב ברויאר (כתר ארס צובה והנוסח המקובל עמוד 55, רשימת הנוסח ומקורותיו) שיתכן
שההטעמה בקדמא היא טעות שנגרמה בהשפעת הפסוק לעיל (כ' ה') בו
מוטעם אֲשֶׁר בָּנָה בקדמא.

וכתב עוד (רשימת הנוסח ומקורותיו), שיתכן שהטעם לזה שבפסוק אֲשֶׁר בָּנָה תיבת
אֲשֶׁר מוטעמת בקדמא, ובפסוקים אֲשֶׁר נָטַע, אֲשֶׁר אָרַשׁ, תיבת אֲשֶׁר מוקפת,
משום שהטעמת משרתי הפשטא תלויה באורך התיבה המוטעמת בפשטא,
ובפסוק אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית־חֲדָשׁ, הפשטא מוטעם בהברה הרביעית של תיבת בֵּית־
חֲדָשׁ, ולכן תיבת אֲשֶׁר מוטעמת בקדמא, אך בפסוק אֲשֶׁר־נָטַע כָּרֶם ובפסוק
אֲשֶׁר־אַרְשׁ אִשָּׁה הפשטא מוטעם בהברה הראשונה או השניה של התיבה,
ולכן תיבת אֲשֶׁר מוקפת.

אך דבריו קשים, שמפסוקים רבים נראה שאין כלל זה נכון, וגם כאשר
תיבת הפשטא היא קצרה, בא לפניו קדמא (כגון: אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים, אֲשֶׁר קִשְׁחָה שָׁם, אֲשֶׁר
דָּבָרָה אֱלֹהִים). וצ"ע.

כ' ז': אֶשְׂרָאֲרֵשׁ / (אֶשְׂרָאֲרֵשׁ)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ז ס"י ס"א ס"ב ס"ד ס"ט ס"י ס"ז, א"ג א"ו א"י. ~ ובדפוס: ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים*לא.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מחצית מהספרים*לא. *לב.

כ' ט': וּפְקָדוֹ / (וּפְקָדוֹ)

הפ"א במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים*.

הפ"א במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן.

כ' כ': כִּי־לֹא־עָץ / (כִּי־לֹא־עָץ)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד, ס"א ס"ג ס"ד ס"ב ס"ד ס"ט, א"ג א"י. ~ ובדפוסים: קסטו, ברויאר.

במונת – בכתבי היד: ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ו ס"ח ס"י ס"א ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא*.

כ"א א': בְּאֶדְמָה / (בְּאֶדְמָה)

הבי"ת במקף – בכתבי היד: ט"א ס"ט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ז ס"י ס"א ס"ב א"ג א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הבי"ת בפתח – בכתבי היד: ס"ו ס"ז, א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ*.

לג ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו חס, שיר אלוקים לי מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר, ובעוד מדקדקים).

ובכתבי היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעימו כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

לד שתי הנוסחאות קדומות הן, וכמו שמוכח מכתבי היד הטברנים ט"ו ט"ח שמתעמים כִּי לֹא־עָץ במונת, וכן בכ"י ט"ב נראה שתוקן הנוסח במונת למקף. ומ"מ נראה שנוסח המקף עדיף, כיון שכתבי היד הטברנים ט"ב ט"ג ט"ד

המובהקים והמדויקים יותר מטעימים כן.

לה הכלל הוא שאחר ה"א הידיעה יבוא דגש (כגון: המים, השמים). ~ וכן כאשר תבוא אחת מאותיות השימוש בכ"ל ותנוקד בפתח להורות על דבר ידוע, יבוא אחריה דגש (כגון: ביום, כְּדָבָר, לְבָשָׁה).

וכאשר אחר ה"א הידיעה באה אחת מהאותיות אהחע"ר שאינן מקבלות דגש, באותיות א"ר יבוא במקום הדגש תשלום דגש באות הקודמת לו, ע"י שתנוקד בקמץ במקום בפתח (כגון: הָאָחִי, הָרֵאשִׁון).

ומחלוקת הספרים כאן אם מנוקד בְּאֶדְמָה בקמץ או בְּאֶדְמָה בפתח, היא מחלוקת אם כלולה כאן ה"א הידיעה בבי"ת, או לא, שהמנקדים בקמץ סוברים שכלולה כאן ה"א הידיעה, ולכן הבי"ת מנוקדת בקמץ, והמנקדים בפתח סוברים שלא כלולה כאן ה"א הידיעה, והבי"ת מנוקדת בפתח ולא בשווא משום שאחריה חטף פתח, ואותיות השימוש שלפני חטף, מנוקדות בניקוד החטף (כגון: בְּאֶמֶת, וְאֵנִי, בְּאֵינוֹת). ~ ולפי זה, במחלוקת זו יש שינוי משמעות.

וכתב רוו"ה, שנראה בפשיטות שכלולה כאן ה"א הידיעה, שהלא כתוב בפסוק בְּאֶדְמָה אֶשְׂרָא וְיִאֲלֹהֶיךָ נִתַּן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ, וזהו מקום ידוע, ואין הכוונה לכל אדמה, ולכן ראוי להיות כתוב בְּאֶדְמָה בקמץ (ועיין עוד במדור חילופי נוסחאות גליון פרישת ואחתנן תשע"ה (ד' י"ח), שגם שם מופיע חילוף זהה).